

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS jr EN JAC. P. THIJSSSE

DE LINSCHOTENSTROOM

HISTORIE EN LANDSCHAP VAN DE VERLANDE BENEDENLOOP

E. E. VAN DER VOO.

Het mooie afwisselende landschap tussen Montfoort en Woerden vormt een lange, smalle oase tussen de vlakke graslandpolders, waardoor het in het westen en oosten begrensd wordt. Hoewel men dit niet verwachten zou, draagt het de kenmerken in zich van een oud rivierlandschap. Het is namelijk een gebied, waar duizenden jaren geleden een machtige rivier door de veenmoerassen stroomde. Deze rivier verlandde enige eeuwen geleden.

Thans wijzen de korenvelden, hoge weiden, boomgaarden, kleine en grote boscomplexen op de door de rivier gevormde stroomruggen en de vochtige graslanden op de ten oosten en westen hiervan gelegen veengronden op het verschil in

geaardheid van de bodem. De bochtige landweg op de IJsselveldse dijk tussen Montfoort en Linschoten herinnert aan het verloop van de stroomdraad van de dichtgeslibde rivier (fig. 1). In het zuiden sluit het gebied aan op het even oude rivierlandschap van de Hollandse IJssel, in het noorden op dat van de Oude Rijn. De omstandigheid, dat deze riviertjes nog intact zijn, geeft echter aan hun omgeving een ander karakter.

De Linschotenstroom kwam uit de richting van Tiel en stroomde vandaar naar het noordwesten. Hij volgde een eindweegs de bovenloop van de Hollandse IJssel naar het westen en boog even benedenstrooms Montfoort weer naar het noordwesten in

Fig. 1. Het gebied van de benedenloop van de Linschotenstroom.

de richting van Woerden af. Daar verenigde hij zich met de Oude Rijn (Vink 1926). De Linschotenstroom baande zich een weg door de veenmoerassen op de grens van Holland en het Sticht en deponeerde er over een breedte van 800—1000 meter, al naar de stroomsnelheid groter of kleiner was, zand of slib. Zo waren in het IJsselveld (ten noordwesten van Montfoort) de afzettingen overwegend zandig, terwijl verder naar het noordwesten bij Linschoten de slibafzettingen toenamen. Het in betrekkelijk recente tijd dichtgeslibde stroombed met haar zandig-kleiige oeverwallen kwam, naarmate de aangrenzende veenmoerassen tengevolge van bemaling zakten („klink”), relatief hoger te liggen. Ter weerszijden van de IJsselveldse dijk, die zoals reeds gezegd met haar bochten de stroomdraad van de vroegere rivier aangeeft, bevinden zich op de zandig-kleiige stroomruggrond hoofdzakelijk bouwlanden, deels korenvelden, en enkele boomgaarden. Aan de rand van de korenvelden groeien nog Klaprozen en Korenbloemen, maar de Bolderik is er verdwenen. Thans kunnen wij ons nog slechts gelukkig prijzen met het vinden van twee stroomdalplanten, de geurende, rode Aardaker in de wegberm en de Kleine wolfsmelk op de akkers.

Naar het noordwesten verschijnen hierna op de stroomrug hoge weilanden en meer boomgaarden, terwijl ook de overige boomgroei toeneemt. Op ± 700 meter ten zuidoosten van het vriendelijke dorpje Linschoten treft men de eerste bosformaties aan. Hier bepalen een lange strook elzebos met hoge Schietwilgen en Essen, en verder enkele kleinere elze- en wilgebosjes, zomede alleenstaande struiken langs een met Riet en Kalmoes omzoomde, bochtige, lange en smalle waterloop, het aspect. Dit is het zogenaamde Schansbos. Het was een

in de Franse tijd opgeworpen veldversterkingswerk.

Aan de zuidrand van het genoemde dorpje bevindt zich in een meanderlus van het boezemwater de Linschoten een mooi, hoog schietwilgebos met enkele populieren en een rijke ondergroei van Elzen, Essen en

meerde dorpje
lus van het
n mooi, hoog
populieren en

(2) staat
it bos be-
Esdoorns,
Beuken,
zo zeld-
omgeving
mitheemse
esters en
r, Vogel-
n Kardi-
eel Mei-
ergroei in

neer de
roeg ver-
Gevlekte
de overal
e Klimop
aars met
ele katjes
grachten.
rote aan-
als Bos-
n, Maag-
uikgewas,
elleborus
spronke-
ant, Das-
kalkhou-
net krijt-
eldzame.

Fig. 2—4. Het Huis te Linschoten. Het Linschoterbos. Het toegangshek.

kingswerk.

Aan de zuidrand van het gen
bevindt zich in een meande
boezemwater de Linschoten e
schietwilgebos met enkele p
een rijke ondergroei van Elzen, Essen en

in het half natuurlijke parkbos. D
vat prachtige Eiken, Essen,
Kastanjes, zware 300 jaren oud
plaatselijk nog een groep van d
zaam wordende Olmen, en in de
van het kasteel verschillende
boomsoorten. Lagere bomen, he
struiken, zoals Spaanse aak, Vli
kers, plaatselijk Gelderse roos
naalsmuts, maar vooral zeer v
doorns vormen een levendige on
het bos of sieren de bosrand.

In het vroege voorjaar, wa
Sneeuwkllokjes tussen de reeds v
schijnende bladeren van de
aronskelk (*Arum maculatum*) en
over de bodem voortwoekerend
bloeien, prijken Elzen en Haze
hun stuivende goudgele en lichtg
langs de waterkanten van de
Opvallende kruiden vormen een
trekkelijkheid voor de florist, z
anemonen onder de groene Beuke
depalm (*Vinca minor*) tussen str
de zeldzame Wrangwortel (*P
viridis*), volgens de literatuur o
lijk een verwilderde veeartsenijp
look, bekend van loofbossen op
dende grond in het duin- en
district, Keverorchis, de tamelijk

Fig. 5. „Leeuwenstein”.

doch hier tot zelfs in de grienden overal voorkomende Boszegge, verder Heksenkruid, de zeer zeldzame en met de grootste zorg beschermde Grote bosaardbei (*Fragaria moschata*) en de vrij zeldzame, in dit bos op één plaats groeiende Gulden boterbloem. Bovendien valt er ook op het gebied van mossen meer te zien dan men verwachten zou. Opvallende mossoorten zijn bijvoorbeeld Struikmos (*Thamnium alopecurum*) en Deltamos (*Rhytidiadelphus triqueter*). Deze bijzonderheden en daarbij nog de plantengezelschappen van dit Andoorn-eike-essebos (*Stachyeto-Quercetum*), waarin Fluitekruid langs de paden en op de lichtplekken in de maand mei uitbundig bloeit, vormen wel een uniek element in de lage landen (fig. 3). Weiden en wilgegrienden omringen het bos. Het spreekt wel vanzelf, dat de in deze rustige omgeving vertoevende vogels de waarde van het natuurgebied verhogen. Er is een reiger- en roekekolonie, de Bosuil komt er voor, het Roodborstje werd er broedend aangetroffen en in de winter verschijnen er Buizerd, Zwarte specht, Kleine bonte

specht, Boomklever en vele kleine zwerwers, waaronder Zwarte mees, Staartmees en Goudhaantje.

Het landgoed is niet toegankelijk, maar men kan in de omgeving volop van het natuurschoon genieten. En verzuim dan niet het kostelijke, met de hand gesmede, toegangshek van het parkbos te gaan zien (fig. 4).

Verder naar het noorden kruist de zich trechtervormig verbredende stroomrug de Kromwijkerwetering en gaat dan over in de Oude-Rijnafzettingen. Aan het landweg langs de genoemde wetering staan aan de ingang van enkele boerenerven oude stenen poorten met wapenschilden (fig. 5 en 6). Te Polanen herinnert een mooie boerderij met een fraai gerestaureerd boenhok (fig. 7), het geheel tot voor enkele weken nog onder een prachtige olmengroep, aan de oude ridderhofstad „Wulverhorst”, gesticht in 1315 (fig. 8). De plantengroei langs de wegkanten op het hoogste deel van de stroomrug bevat

Fig. 6. „’t Komt al bij Beurten”.

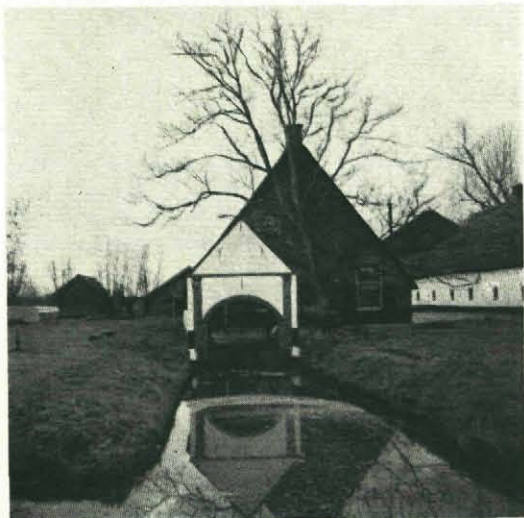

Fig. 7. „Wulverhorst”; boenhok.

soorten van in het algemeen drogere gronden. Daaronder komen voor de stroomdalplanten Knolboterbloem, Aardaker, Agri-monie, terwijl Kluwenhoornbloem, Veldbies, Bosaardbei (*Fragaria vesca*), Heggedoornzaad, Pastinaak, Morgenster (*Tragopogon pratensis* ssp. *eu-pratensis*) en Tweejarig streepzaad er plaatselijk vaak opvallende verschijningen zijn. Op één plaats groeit zelfs Muizeoortje. De meidoornstruiken zijn vooral langs de Haardijk en Hoornse dijk, wegen aan de noordrand van het bos, algemeen. Ook langs de Kromwijkerwetering zijn zij te vinden. Zij bieden in het voorjaar op vele plaatsen een fraaie bloesempracht.

In het stroomruglandschap van de oude verlande Linschotenstroom bevindt zich nog een alleraardigst landschapsonderdeel van jongere datum. Dat is het smalle gebied van het tussen Woerden en Oudewater kronkelende boezemwater de Linschoten. Het is gedeeltelijk een restant van een opwatertak van de oude Linschotenstroom. Het heeft overigens een eigen historie, waarover Vink (1954) een

boeiend verhaal schreef. Toen de oude, rechtuit naar het zuidwesten gerichte opwaterstroom geen water meer ontving, werd hij een kronkelend veenwater (fig. 9). Vermoedelijk in de omgeving van de Graafse brug, even ten westen van het dorpje Linschoten, ontstond namelijk in de afzettingen van de toen verlande Linschotenstroom zijn kwelgebied.

Van hieruit stroomde het veenwater in twee richtingen. Eén waterstroom in de richting van Oudewater naar de Hollandse IJssel, hetwelk thans een stil boezem-watertje tussen twee landwegjes geworden is. Het water laat men nu, als de oevers „geschoond” worden, in tegengestelde richting stromen. Het schonen van het boezemwater is de aanleiding geweest tot het in dit gebied verdwijnen van het bijzondere Rosbladig fonteinkruid (*Potamogeton alpinus*), een plant van veensloten op de zandgronden! Vooral de bochtige landweg aan de zuidoostzijde met in beide wegbermen een afwisselende hoge en lage boomgroei van populieren en Schietwilgen is van een intieme schoonheid (Over-

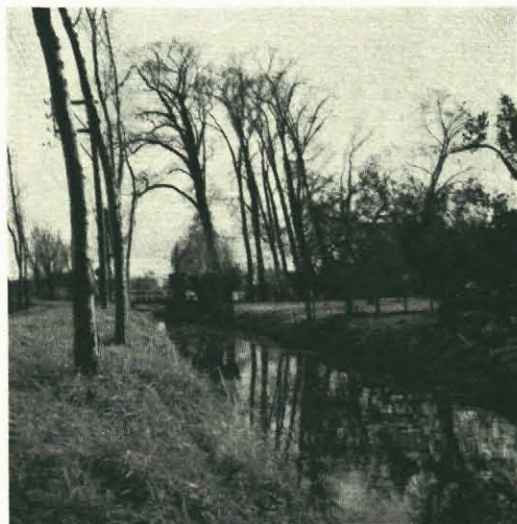

Fig. 8. „Wulverhorst”.

dijkink 1943). De andere veenwaterstroom in de richting van de Oude Rijn bij Woerden ontwikkelde vanaf het kwelgebied bij de Graafse brug een diepe meander, passeerde het dorpje Linschoten, kwam op zijn weg naar het noorden op enkele honderden meters ten oosten van de stroomrug in de veenmoerassen van de tegenwoordige polder Rapijnen terecht. Hij brak ter hoogte van de buurtschap Polanen naar het westen door de stroomrug van de oude Linschotenstroom heen. Zijn verdere koers wordt thans nog door de Kromwijker wetering aangegeven. Beide genoemde veenwaters vormen thans een geheel. Het is het boezemwater de Linschoten, dat de Hollandse IJssel via sluizen in Oudewater met de Oude Rijn bij Woerden verbindt. Met laatstgenoemde rivier staat hij in open verbinding bij de Kwakel, een hoog brugje over de Rijn aan de westrand van Woerden. Ook via de Jacob Bijzerwetering, een recht naar het noorden gegraven stuk van Polanen naar Woerden, kan hij zijn water lozen.

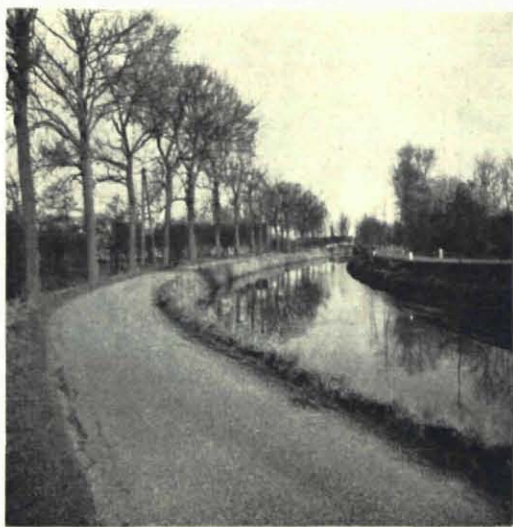

Fig. 9. *De Linschoten. Op de achtergrond de Graafse brug.*

Fig. 10. *Linschoten.*

De Rijksweg 12 bracht het rumoer binnen de grenzen van het hierboven beschreven landschap, zij het dan alleen in het uiterste noorden. De omgeving van Polanen werd kortgeleden voor de tweede maal ten behoeve van het verkeer ontluisterd. Het bleef evenwel op de wegen tussen het rustieke dorpje Linschoten (fig. 10) en de omliggende gemeenten, behoudens ontmoetingen met de steeds breder en zwaarder wordende melkauto's, vrij rustig. Thans is men helaas bezig met een project, dat het landschap ingrijpend zal veranderen en de eenheid van het landgoed Linschoten opnieuw zal aantasten. De IJsselveldse dijk met haar noordelijke voortzetting tussen Montfoort en Linschoten wordt namelijk aangepast aan het moderne verkeer, dus rechtgetrokken en verbreed. Alle tegenacties ten spijt eist het

verkeer ook de aanleg van een nieuw weggedeelte, dat om het genoemde wilgebos aan de zuidrand van Linschoten heen op korte afstand langs de noordostrand van het bos zal lopen.

LITTERATUUR.

T. Vink: De Lekstreek. Diss. 1926.

T. Vink: De Rivierstreek 1954.

H. Heukels en H. W. Wachter: Beknopte Schooflora voor Nederland. 1952.

Buxbaumia: Mededelingen van de Bryologische Werkgroep K.N.N.V. Sept. 1956.

G. A. Overdijkink: Langs onze wegen. Heem chutserie 1943.

De natuur heelt wonden. Maar hier kan zij het niet alleen af. Moge daarom een passende wegbeplanting in harmonie met het landschap spoedig onder het oog worden gezien.

DE VOGELSTAND VAN „HET MEER” BIJ ENGELLEN IN 1910 EN THANS

SJ. BRAAKSMA.

(afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer)

Slechts zelden is men in de gelegenheid een vergelijking te maken tussen de huidige vogelstand in een bepaald gebied en de situatie aldaar circa 50 jaar tevoren. Doet zich een dergelijke gelegenheid voor, dan blijkt veelal een onrustbarende achteruitgang.

Bij het samenstellen van een overzicht van de broedvogelbevolking van „het Meer” bij Engelen ten noordwesten van 's Hertogenbosch in 1956 was een dergelijke vergelijking mogelijk. Er is namelijk een publicatie over hetzelfde onderwerp door A. B. Wigman, daterende uit 1910. Het zou te ver voeren beide vogellijsten in extenso te publiceren. Er is daarom volstaan met het vermelden van enkele van de meest frappante verschillen.

De gesteldheid van het meertje en omgeving — en daarmee van de vogelstand — is de laatste 50 jaar waarschijnlijk het meest ingrijpend veranderd, doordat, na de dichting van de Beerse overlaat omstreeks 1937, hoge waterstanden er niet meer voorkwamen. Echt drassige graslanden zijn er steeds zeldzamer geworden.

Het eigenlijke meertje — het open water met het omringende oeverland — onderging daarna in 1952 nog een ingrijpende verandering. Er werd toen nl. een zandzuiger op de plas gebracht, die een deel van de ondergrond wegzoog, om er verscheidene hectaren van de moerassige oeverlanden mee op te hogen. Deze werden daarna tot bouwland ontgonnen. Dit wegzuigen had tevens als gevolg, dat verscheidene riet- en biezevelden langs de oevers, die vroeger reeds niet gemakkelijk begaanbaar waren, volkomen ontoegankelijk werden, daar sindsdien onder de moerasvegetatie verscheidene meters water staan. De verlandingsprocessen kunnen op die plekken daardoor voorlopig niet meer normaal voortgang vinden. Ook de waterplantengemeenschappen van het open water, vooral de krabbescheervelden, zijn door de activiteiten van de zandzuiger sterk teruggedrongen.

Het spreekt vanzelf, dat zowel de omzetting van de vele drassige hooilanden van weleer tot bouw- en weilanden als de verkleining van de oppervlakte van het eigen-